

SZÁZ ÉVE SZÜLETETT BALÁZS G. ÁRPÁD

Művészete a két háború közötti kritika tükrében

Az utóbbi tíz évben immár harmadszor méltatjuk folyóiratunkban Balázs G. Árpád művészetét. Egy évtizeddel ezelőtt kilencvenedik születésnapja szolgált ürügyül a nagy ívű élet- és művészpálya körvonalazására és értékelésére. Ma már látjuk, hogy az akkor közölt, nem kevesebb mint nyolc írással munkásságának esztétikai dimenzióit is sikerült minden előbbi kezdeményezésnél alaposabban megvilágítani. Az 1981 őszen lezárult életmű kínálta föl ismét az igen hosszú, majd nyolc évtizedre nyúlt pálya jelentősebb állomásainak megmutatását. Közben a Forum Könyvkiadó kiadta az Ady-versekhez még a húszas évek végén készült kőrajzait, s e mappát követte az a képzőművészeti monográfia, amelyben az értékelő pályakép mellett több mint herven, többnyire színes reprodukció alapján mérhető föl festői és grafikus tevékenysége.

E monográfia tanulságai szerint is Balázs G. Árpád munkásságának legjelentősebb szakasza a két háború közötti időszak. Innen az elgondolás, hogy most, születésének centenáriumán éppen a korabeli kritika tükrében láttassuk a művész festői útját.

Nem vitás, hogy nálunk a szociális témát éppen ő emelte elsőnek művészi rangra, s ekkor, a húszas-harmincas években valósította meg konstruktivista programját, amely később sok követőre talált.

Balázs G. Árpád a munka művészi ábrázolásában lelte meg egyéni hangját, s még karakterfestőként is azokat az embereket rajzolta meg rázó hitelességgel, akik öelötte nem képezhették a festészet „tárgyát”. A társadalmi töltésű festészet és grafika úttörője volt tehát Balázs G., munkáinak jelentős része pedig az expresszív jelképiség jegyében született. De nem a későbbi szocialista realizmus szellemében fogant alkotások előhírnökei ezek a képek, hanem egy szociális réteg terhes életének festőileg kimunkált megvalósulásai. A monográfia tanúsága szerint már 1925-től kezdve egyre több szociális tematikájú festményt, grafikát, monotípiát és linóleumtszetet készített, ezt bizonyítják munkáinak címei is: *Szűret, Kapások, Szántás, Hazafelé, Munkáscsalád, Teszterás, A proletár*

család ebédje stb. Puritánul egyszerűek, tiszták és már-már riasztóan kopárak ezek a képei, ugyanakkor azonban „hangosak” is, a hideg felszín mögül ugyanis tehetetlen sóhajok vagy éppen dacos kiáltások törnek fel. A képzőművészetben talán csak a keresztre feszített Krisztust ábrázoló képeken ekkora a kín és a magány.

Balázs G. Árpád lapjait vizsgálva akár szociográfiai felmérést is készíthetnénk a két világháború közötti proletárság életéről. Az egykori kritikák azért jelentősek számunkra, mert nemcsak azt tudhatjuk meg belőlük, hogy értékelték a műbírálók Balázs G. Árpád műveit, hanem azt is, hogyan viszonyultak akkoriban a képzőművész szociális témát megelevenítő képeihez. Annak ellenére, hogy a kritikusok véleményei gyakran ellentmondásosak, annak megítélésében mindannyian megegyeznek, hogy Balázs G. Árpád képei funkcionálisak, festményei és grafikai egyaránt alapos szakmai felkészültséget és nagy művészi átütőerőt mutatnak fel. Egyetértenek abban is, hogy a néprajzi motívumokra épülő monotípiák és a litográfia Balázs G. Árpád igazi kifejezésformája. Különösen érdekesek belgrádi tárlatainak kritikai visszhangjai, amelyekből a kifogások ellenére is kitetszik, jelentősnek tartják festői expresszivitását és képeinek lasztikusságát.

Az itt időrendben sorakozó, helyenként lerövidített szövegek, reméljük, hozzájárulnak Balázs G. Árpád művészetének még alaposabb megismeréséhez, s nyilván ugyanezt a célt szolgálja majd a szabadkai Városi Múzeumban most megnyíló, gyűjteményes kiállítás is.

B. GY.

BALÁZS ÁRPÁD KIÁLLÍTÁSA*

A szuboticei Lloydban hétfőn délben nyílik meg Balázs Árpád képkiallítása. Balázs Árpád neve nem ismeretlen a Bácsmezei Napló olvasóközönsége előtt. Ő rajzolta azokat az illusztrációkat, amikkel érdekesebbé és értékeesebbé tesszük riportjainkat.

Balázs Árpád most nem mint illusztrátor, hanem mint komoly eredményeket elért festőművész, nehéz problémákon fáradozó grafikus mutatkozik be. Körülbelül százötven festmény, monotípiák, rézkarc, linóleummetszet és színes rajz mutatja be fejlődését, a nagybányai festőiskolában készült impresszionista tájképektől kezdve Prága nagy színpoltokban megérett képein keresztül az expresszionista kompozíciók grafikai megoldásai felé. Sok-sok kis kép, egy küzdő művészlélek keresése, változatosságában is egységes művészi egyniség munkája.

A kiállítás legértékesebb része a grafikai munka. Litográfiaiak, naturalisztikus ábrázolások, portrék a későbbi évekből, expresszionista, szimbolikus kompozíciók. Erős kézzel, vázlatszerű könnyedséggel rajzol. Rézkarcai finom, intim tónusúak, egyszerű, mesterkéletlen, átértett apróságok. Linóleummetszetein a fény- és árnyékhatás nagyon szépen érvényesül. Legújabb munkái, tollrajzok, vázlatok, leegyszerűsített, belső megérzések kifejezései.

* *Rovatunk anyagát válogatta és a szerbhorvát nyelvű szövegeket Bordás Győző fordította.*

Olajfestményei legnagyobbbrészt régebbi munkái. Szép, levegős tájképek, egy-két arctanulmány mély, tömör színekkel. Később szakít a kész, befejezett képekkel, és színes dolgaiban is a vázlatyszerűbb monotípia felé hajlik. Könynyed, világos színekkel itt is szimbolikus megoldások felé halad.

A kiállítás anyaga nagy és rendkívül érdekes. Szubotica város közönsége egy nem mindennapos művész bemutatkozását üdvözölheti. Az eddigi fejlődés nagy eredményeket ígér, és a fiatal művész bizonyára be is fogja azokat váltani. Keresése még nem befejezett, forrongása most is minden munkáján észrevehető. Az út még nem áll tisztán előtte, annál értékesebb, sokoldalúbb minden újabb munkája, annál mentesebb minden egyoldalú modorosságtól. Amit eddig elért, az már kész eredmény, s amit ezután ígér, az több, mint amennyit egy rövid ismertetés nyugtathat.

Mindenki a művészetnek tesz szolgálatot, aki érdeklődésével és vásárló kedvvel fölkeresi a kiállítást.

Bácsmegeyi Napló
1922. XI. 5.

GERÉB Klára

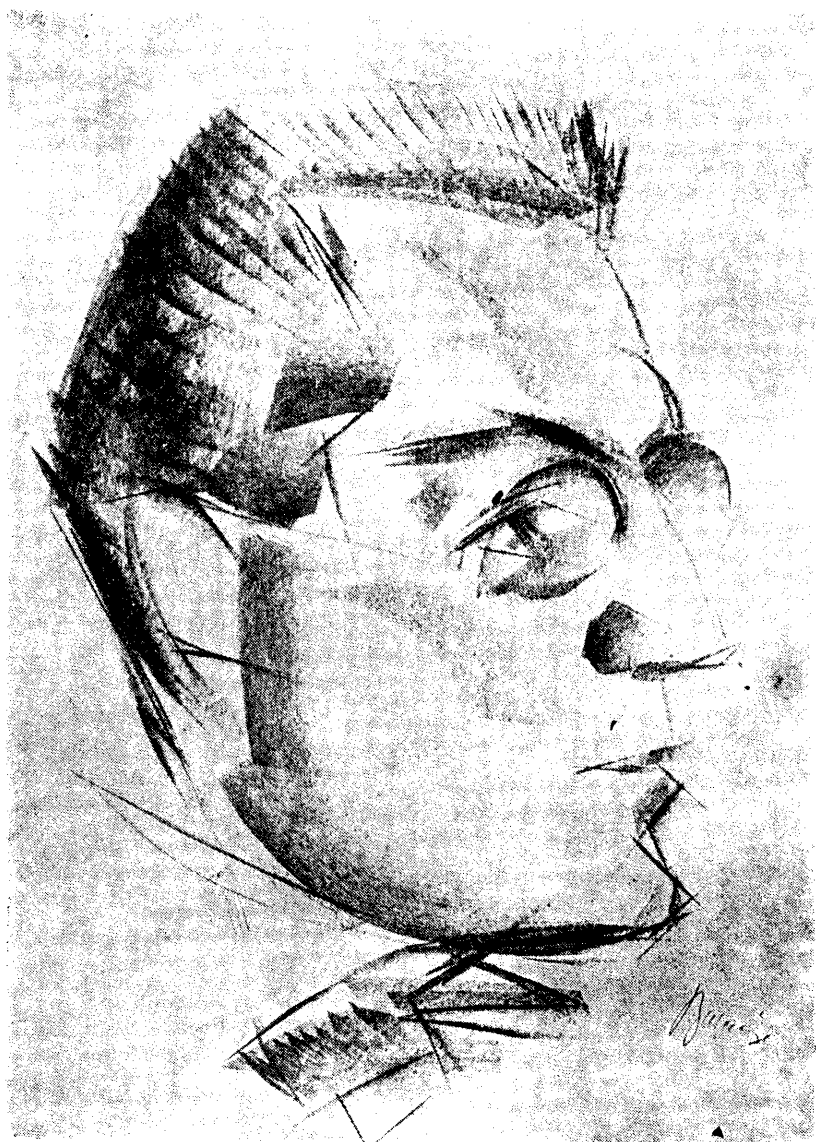
BALÁZS G. ÁRPÁD A NÉPKÖRBEŒ

A szuboticaai Népkör olyan kulturális megtiszteltetésben részesült, amilyent soha ki nem érdemelt. A Népkör inkább alkalmas pipázás, kártyázás, borozgatás és hasonló nivótlan polgári szórakozások kultiválására, mint művészi szentélynek. Balázs G. Árpád fiatal festőművész tehát rossz helyen kopogtatott. Lángoló lelke, ami a vásznon oly erőteljességgel kiált, nem talált visszhangra a tunya gondolkodású, burzsoá ideológiától megromlott „kispolgárok” soraiban. Őket nem érdekli a forradalmár élő művészete. Ők a forradalmasítás ilyen formájától is féltik lelkük kicsinyesen ocsmány nyugalmát. De hagyjuk is azokat a régi és minden tekintetben reakciós gondolkodásukkal a rothadság fertőjében elsüllyedni, az ugyancsak rothadt kapitalista társadalmi rendszerükkel együtt. Mi pedig mélyedjünk proletárlelkünkkel a fiatal művész által világunkból kiragadott témákba, és mondjuk meg véleményünket őszinte megértéssel.

Balázs mintegy nyolcvan képet helyezett el a Népkör nagytermében, ügyesen és ízlésesen. Az első pillanatra azonban szegényesnek, üresnek hat a kiállítás képe. Hiányzanak abból a kispolgárság és burzsoák „kedves” figurái: csendéletek, virágbokréták, hazatérő nyáj, fényes báltermek ragyogó párjai, nemzeti viseletű tarkabarka tömegek és sok-sok más, „kedves hangulatú” kép.

Balázs képei valahogy egészen mások, mint amit a legtöbb ember „kép” fogalma alatt eddig megismerni tanult. Nézzünk meg közelebbről egy ilyen képet. Ott van pl. a *Hazafelé* című kép: hatalmas, égnek meredő tömbök, gyárkémények, nagy súllyal lehajló ívek, s alattuk komor, hideg, szürke levegőben egy mozgó figura, amelyik éppen lépésre emeli fáradt, sovány lábát. A vállalt hatalmas csákány töri, amely egész testének görnyedt, ívelt vonalat kölcsönöz. Mögötte egy másik elcsigázott figura látható, akiben azonnal felismerhetjük a proletáranányát, aki fejletlen, rosszul táplált gyermekét hátán cipelve ballag kenyérkeresője után hazafelé! Mögöttük még egy gyermek, s ez összhangos ritmusban egészíti ki az egységes kompozíciót. A háttér vörös fala előtt hevesen mozgó munkások alakjait látjuk, akiket nagy faltömbök fognak körül, és ezek is szerves kiegészítésképpen kapcsolódnak az előremozgó három alakhoz. A nincstelenség élete pár színfolttal és néhány erőteljes vonallal a maga teljes, szomorú valóságában él előttünk. Művészi látásmód ez, nem mindenki-

* A címet szerkesztőségünk adta.

Önarckép

nek megadott felemelkedés, amely ilyen mélyre hatol. Ennél a képnél hosszan elidőzhetünk, s mindig újabb és újabb gondolatokat és érzéseket markol ki lelkünkéből, valósággal fölizgat, mondhatnánk, cselekvésre indít... Aki ennyire tud kifejezni, az mindent elért.

Hasonló lelkesedéssel szólhatunk a *Munkásfej* c. képről. Egy elragadóan hatalmas kép! Vörös, napsütötte, csontos, kemény, hátraszegezett nyakon ülő fej. Apró szemei mélyen a homlok alá vannak szorítva, de féloban kifejezőek... Hosszabban nézve szinte megelevenedik, érezzük, hogy ez a férfi haragszik, gyűlöli a mai rendszert rothadtságával, és erősen akar. Kopott, kék munkás-zubbonya nagy ellentéttel fogja körül a munkától meghajlott vállait.

Meredek ív alatt halad el, míg a háttérben a gyárak óriási molohja mered feléje. Szinte érezni lehet, mint lép az alak befele, a minden erőt felmorzsoló gyárak felé. Az íves építmények ferdék, összehajlók, mintegy jelképezve, hogy minden teher a munkásra nehezedik...

A kép komor, rideg, de a maga valóságot ábrázoló nagyszerűségével gyönyörű, művészi szép!

Balázs valamennyi képében megtalálhatjuk ezt, csak meg kell velük barátkoznunk, foglalkoznunk kell velük, mert a mester nem könnyű, felületes, csak szemhez szóló szobadíszeket fest, hanem életet, valóságot, létezőt, és ezt oly meggyőzően, és határozottan, hogy ha egyszer a kifejezés kulcsát megjeljük, mindig harcos lelkesülő és gyönyörködői leszünk képeinek!

Balázs művészete komoly, elmélyülő és nem felületes divatrongyokban élvező tömegnek való. Minden képe egy-egy mű, mely ha megbecsülő gazdára talál, pár év múlva hálásan fizet...

Hasonlóan megkapó még a *Munkások* és *Proletárok* című képe, amely utóbbi valósággal a szenzáció erejével hat. Sok figyelmet érdemel a *Munka* (Le travail) című linóleumsorozata is.

Monumentális a földmunkást ábrázoló képe, ahol az elcsigázott emberállat kizsákmányoltsága látszik a földdel tele talicska alatt.

Balázs látja és érzi az életet, s mindezt műszaki formákba öntve élénk adja, hogy gyönyörködjünk és gondolkodjunk...

Vannak egyéb képei is, de azok tőlünk már távolabb esnek, azokkal foglalkozzék a burzsoá és kispolgári sajtó.

Szervezett Munkás

1926. XI. 7.

CSEH Károly

KIS KONFÉRANSZ

Balázs Árpád Ady-illusztrációi elé

Adyt illusztrálni nem könnyű feladat, noha első pillanatra úgy látszik, hogy Ady roppant kép- és szimbólumgazdagsága szinte felkínálkozik a festőállványra. Az Ady-versek olvasója sokszor Gustave Moreau buja képzeletével látja a sejtések és szimbólumok képeit, és könnyen azt gondolja, hogy a versek illusztrálása magától adódik. Ady elképzelései már fel is vázolják a képet. Pedig lényegesen másképpen áll a helyzet.

Az Ady-illusztrátornak nem az a feladata, hogy Ady képszerű elgondolásait egyszerűen vászonra fesse, fába vésse, vagy — ahogy Balázs Árpád is tette — köre rajzolja. Egy egyszerű fordítás lenne, amikor a szavakat hűen és pontosan színekre és vonalakra, szóval az ábrázoló művészet nyelvére fordítaná le a művészt. Az illusztrálásnak ez a módja csak a vers képelemeit dolgozná fel, de a vers lényegét, az élmény hangulatát, a versnek mélyen liktető és vergődő lelkét homályban hagyná. Az a művészi példaul, aki az

Egy ócska konflisban című versben pontosan a konflist és a konflisban utazó párt illusztrálja, amint este a Bois eleven útján halad, a háttérben esetleg még az Arc de Triomphe árnyékát is odalehelné az ibolyás, párizsi égre, az csak címét és a vers néhány helyhatározóját illusztrálta, de nem magát a verset, a vágyak és elcsuklások, a feszülő életakarások és a siralmas koldussorsok rettenetes viaskodását az ócska konflisban. Az Ady-versek illusztrátorának a szó eredeti értelmében kell illusztrálni: „megvilágítani”, magyarázni a választott verset, és nem lefordítani azt a képirás nyelvére, szóval túl kell menni a költemény felszínes képelemein. Balázs Árpád sohasem téveszti szem elől igazi célját, mindig elmélyül a vers élményébe, és nemcsak analizálja az élményt, hanem átérzi, újraéli, mikor papirosra vagy kőre veti. Ily módon elhagyja a szavakat, noha sohasem szakad el tőlük, és szinte ezoterikus ihletettséggel jut el a vers lelkéhez. Illusztrációja, „megvilágítása” belső megvilágítás. Ez a belülről kifelé vetítés pedig megadja művészi kifejező törekvésének irányát: az expressziót. A versélmény lelki folyamat, az élmény átérzése tehát nem fejezhető ki a naturalizmus formanyelvén. Balázs illusztrációi, mint minden lelki, mondhatni metafizikai törekvés a képirásban El Grecótól az abszolút festészetig, távol vannak a természet- és formahűségtől; élményeket, érzéseket, sejtéseket, gyötrelmeket, öklöt szorító keserűségeket, vágató vágyakat és talajtalan bánatokat öntenek a síkba, a foltokba és vonalakba. Torzítja a természetet, a mindennap megkövült formáit és valószínűségeit, mint az álom és a képzelet, mint a vágy és a borzalom. A vonalakat, a kompozíciókat az a titkos erő vezeti, ami túl van a szón, a tárgyiasságon, ami a felszínes élet mögött van. A képen átizzik a vers lelke, mint az alkony pirosuló parázsa a kapaszkodó őrsi erdőn: a vers belső világosságot kap. Ezért lesz Balázs Árpád az Ady-versek hivatott átérzője és átélője.

Balázs Árpád nyugtalan, kereső művészete megnyugszik, elmélyül és meg-nemesül Ady tolmácsolásában. Nem keres már új utakat, de a régieket több hittel, nyugodtabb elmélyüléssel járja. Művészete tisztább tüzet, érettebb, teljesebb, nemesebb valeurt kap, mint minden olyan alkotás, melyet hittel és mélyről fakadó ihlettel csinálunk.

1930. október havában

*A 8 Ady-illusztráció c. mappa
előszava*

SENTELEKY Kornél

BALÁZS G. ÁRPÁD KIÁLLÍTÁSÁRÓL

Balázs G. Árpád új név.

Már első pillantásra megökökcent bennünket. Azzal, hogy művészetében két világ ütközik: a konkrét, a tényleges és a misztikus, az absztrakt. A valós és elvont művészet egymásmellettsége még összhangba hozható, de ugyanakkor a befejezetlenségről is árulkodik.

A két különböző felfogás egyikének jellemzője a visszafogott szenuális interpretálása, a másiké a rusztikus gorombaság. Ez utóbbit azt az érzést kelti, mintha még kissé féltéken intellektualizálná és kódósítaná azt, ami természeti erővel tör föl.

Balázs a beérés szakaszában van. Kiállítását a szintézisteremtés első állomásaként kell felfognunk. Szimpatikus, hogy megismeréssel, tapasztalással szeretne közelebb jutni az igazsághoz. De ez a kapcsolat még nem jött maradéktalanul létre...

Munkások című festményének, mint legtöbb munkájának, jó a kompozíciója. Színei azonban édeskésen primitívek, tarkák. Az anyag ismeretének hiá-

nya figyelhető meg itt, s az, hogy Balázs leggyengébb pontja az olaj. Ugyanilyen sikertelen vállalkozás a *Krumpliszedés* is. A csak sejtetett figurák az olajfestményen inkább marionettekre hasonlítanak. Nem átértett és nem át-élt az, ami ezen a festményen szemünk elé tárul. Az effektusok primitív módszere majdnem dilettánsá teszi az alkotást.

Ezzel szemben a *Szegények* című festménye rajzban és színben is igen jó. A kép kompozíciója egyszerű, technikája rutinszerű, csak az lehet a kifogásunk, hogy a kép szociális üzenete nem eléggé hangsúlyos, és ezért inkább az emberszeretet, mintsem egy állapot művészi megfogalmazása árad belőle.

Rajzai is figyelmet érdemelnek. Bár érezni még a misztikus expresszionizmus csökevényeit, az anyaggal sokkal jobban bánik, mint az olaj esetében. Rajzainak teatralitásából kellene még faragni. De a *Nova literatura* XII. számában *Ottihontalanok* címmel közölt rajza már határozott világlátásról tanúskodik. Itt talán nem is a módszer, hanem a téma az imponáló. A kiállításon és a folyóirat már említett számában reprodukált *Gondolatokba temetkezve* című pasztellje ugyancsak egy határozottabb koncepció eredménye. Ezúttal is az eszmeiségen és nem az artisztikus effektusokon a hangsúly.

A hét napjai című szénrajzainál — bár jelen vannak és hatnak is — már elvonatkoztatathatjuk az expresszionista beütéseket, s itt az újrealizmus csíráira kell fölfigyelnünk. Igaz, művészieskedik is, de ezek a rajzok már jelentős lépést jelentenek előre. Balázs már nemcsak értelmezi az őt körülvevő világot, hanem határozott álláspontja van, tehát viszonyításra is alkalmas.

A művészi kifejezőerőt tekintve kétségkívül monotypiái a legjobbak. Itt a festő mindig elemében van. Technikája és színválasztása is tökéletes. Érezzük, hogy ez az ő világa, itt a festő együtt él képével. Munkában tetten ért, úgynevezett kisembereket fest: mezei munkát végzőket, amint vetnek, betakarítanak vagy éppenséggel rakodnak. E témákban is szeretne már most elvont is lenni, de ez mintha még nem sikerülne. Tárgyat láttatni már tudja, de fölébe emelkedni még nem. Az elvont képi fogalmazással lesznek még gondoljai, nem eléggé kifejező, az állapotokat meg olykor idealizálja. A mindennapok hiányérzetét egy különleges, csak rá jellemző, agresszív színösszetétellel fejezi ki. Harci agresszivitását viszont a szürkület színeivel remekül enyhíti. S e képekből árad a művész meggyőződése.

Mindinkább elhagyja azt, amit artisztikusnak szoktunk nevezni. A bonyolult fokozatosan az egyszerű váltja föl, megérezte a mindennapi élet realitásainak lehetőségeit. Nem a divatnak hódol. Még egy lépés, és az élet kellős közepén találja majd magát.

Nova literatura

1930. 1. sz.

Pavle BIHALY

ÚJVIDÉKI KIÁLLÍTÁSÁRÓL*

Balázs G. Á. és F. Menegelo-Daničić munkásotthoni kiállítása két figyelmet érdemlő mai alkotóval ismertette meg az újvidéki közönséget. A grafikus és festő Balázs G.-re Belgrádban már évekkel ezelőtt fölfigyeltek. Ott több csoportos kiállításon szerepelt sikeresen.

Ő mindenekelőtt a modern városi élet festője, de korántsem a városi jólétet látatja, hanem a létükért küzdő napszamosokat és munkásokat ábrázolja. A kétkézi munkások, a szegények sorsán aggódik; sok kép patetikus együttérzésének eredménye. Számos mesterien kivitelezett monotypiában, toll-, szén- és tussrajzaiban örökíti meg ezeket a figurákat. Művészetére oly jellemző nyo-

* A címet szerkesztőségünk adta.

matain kívül ezen a kiállításon több zsírfestékkel készült munkáját is kiállította. Többnyire tájképek ezek, amelyek közül elsősorban jellegzetes koloritásával kicúnik a *Belgrád építése*, a *Halászhók* és a *Hazatérés*.

Letopis Matice srpske
1931. 1—2. sz.

Lp

AZ OBLIK CSOPORT KIÁLLÍTÁSÁRÓL*

Többször leírtuk már, hogy az Oblik csoport nem egy szigorúan vett, azonos esztétikai nézeteket valló, akadémikus zártságú csoport, amely azonos stílust és irányzatot követ, s amelynek egyszer s mindenkorra adott a tagsága, létszáma. Eppen ellenkezőleg, az Oblik állandóan újjászületni vágyó és újjászületni tudó csoport, amelynek értékeit és célját is ebben lehet megjelni. Tagsága szinte kiállításról kiállításra változik, de ettől függetlenül az Oblik a tenni akarás, az affirmálódás csoportja volt és maradt. (...)

A grafikusok között Balázs G. Árpád már évek óta a legelőkelőbb helyek egyikét foglalja el. Kivételes technikai műveltsége van, mestere minden grafikai műfajnak, munkáinak tartalmi és eszmei szintje is rendkívül magas. Ezúttal is sorozatokkal képviselteti magát a kiállításon: monotípiák, akvarellek, temperák és rézkarcok sorakoznak, amelyeken művésznk kedvelt témái — tájak és emberek, belgrádi, külvárosi életképek, a munkásember, az egyszerű nép. És Balázs G.-nek mindig van valami új közölnivalója, mindig meglát valamit, ami aztán bennünket is érdekelni és izgatni kezd. Ezúttal mindez legjobban akvarelljein sikerült, talán azért is, mert ez a technika közvetlenséget, egyfajta közelséget feltételez. Csupán néhány címet említnk: *Zimonyi híd*, *Jatagan mala*, *Favágók*, *Az uszályon*, *A minisztérium építése*, *Kikötő*.

Srpski književni glasnik
1932. XI. 16.

Todor MANOJLOVIC

AKI A TESZTERÁSOK BARÁTJA

Látogatás Balázs Árpád műhelyében

Szeles, őszi délutánokon, sugaras, tavaszi délelőttökön, amikor titokzatos crók szólítanak el a perifériák apró, görbe utcáira, ebben a saját szerű, külön kis világban, gyakran találkozom a Mesterrel. A Duna és a Száva partjain, albán favágók fűrészpadjainál, csokálaiknál és egyéb olyan helyeken, hol a falu városba árvult gyermekei élnek, dolgoznak és megpihennek, mindenüvé elmegy Balázs Árpád, hogy lélekben egyggyé kovácsolódják kedvenc témakörével.

Házi kiállítása pár nappal ezelőtt nyílt meg. Azóta barátai, tisztelői és a nagyközönség egymás kezébe adják a kilincset, bár semmiféle reklám s zajos külsőségek nem toborozzák a közönséget.

Itt ülök tágas műtermében a művésszel, a kora esti órákban. Ötven nagyszerű kép, a kiállítás anyaga ragyog le ránk. (...)

Első állomása a kis Nagybánya, hol a vázlatkönyvben, ez egyszerű, még csak nem is káplári tarsolyban, akkor minden növendék a zseni marsallbotját

*A kiállítók között szerepelt többek között Jovan Bijelić, Marino Tartalja, Đorđe Andrejević-Kun, Pavel Vasić, Predrag Milosaoljević, Milenko Šerban, Pjer Križanić és mások.

Absztrakt kompozíció, 1925

vélte magával hordozni. Neveket hallok, mint Ferenczy Károly, Torma János, kik első útmutatói voltak a mosolygó képű, bársonyzelekés, lobogó másnis tanítványnak. Azután Pest következik, ahol megismeri Réti professzort, a hétkrajcáros kis kávét és Zsuzsa nő, sarki krumplisütő asszonyságot, mint fontos közgazdasági tényezőt. Prágában Bremze tanár tanítványa, végül Bécs és München. Hazajön. Lelkében bájos Aphroditék mosolyognak, de kezében az ecset kövér polgárnőket, pohos gabonásokat kénytelen megörökíteni. Életbeosztása kezdetben harc a silány máért, betevő falatért, vászon- s egyéb nyersanyagért. A maradék nélküli művészet számára csak az éjszakák maradtak.

Most már a „Vreme” munkatársa. Rajzai mind népszerűbbek. Vérteli grafikus, akút mint olyant, riválisai is elismernek. Akvarell, pejzsázs, monotíp fametszetek egyaránt sűrűn kerülnek ki a keze közül. Izmusok nem kötik.

Eddigi fejlődése különböző etapot mutat, egyben azonban mindig ugyanaz maradt: a dolgozó nincstelen festője. Ebben páratlan és utolérhetetlen. Ez nem manír nála, hanem életcél és lelki szükséglet. A ragyogó, napfényes élet és a természet ezer csodája, mint művészeti cél, mint „l' art pour l' art”, nincs meg művészetében. Mindez csak dekoráció számára, mely a verejtékező és küzdő kis emberek kontrasztjául szolgál.

Pedig szereti, ami esztétikus és elmélyül a szép keresésében, de ösztönösen érzi, hogy míg az élet szépségei és örömei az emberiség túlnyomó részére elérhetetlenek, az alkotómunka és annak szenvedő alanya, a robotoló nincstelen, az a hősköltevény, mely a ma művészetét megihlelheti.

Ezért ő a kubikusok és a teszterások igaz barátja és életük hivatott interpretálója művészetében. Csendet, diogenészi egyszerűséget és visszavonultságot keres, hogy átlényegüljön a művészetében.

Ha nagyon jó akar lenni hozzá a sorsa, 3—4 zavartalan napot szeretne Temerinben tölteni, mikor otthon vannak kubikos barátai. A többi kívánsága? Ami fűtötte nagybányái növendék korában? — legyint; már kiröppent, szerrinte — persze, kék madár a lelkéből... passz, nincs tovább...

Egy akvarelljével nézek farkasszemet: *A népjóléti minisztérium alapzatának megépítése*. Földhányó kubikusok és egyéb munkások, rakodó szekerek. Csupa ideg, mozgás és elasztikum az egész kép, színkeverése harmóniát áraszt és sikerült. És ha a kritika olyik kerepelőt forgató dervise hasra eshetik sok giccs előtt, mit mondhatunk erről a képről?

A *Csokor virág és húsosfazék* című csendélete sem sablon. Az úrilakba éhesen bekandikáló elcsigázott anya, karján a gyermekkel az igazi tárgya a festménynek. A többi csak szörnyű szimbóluma a rongyosok és társadalmon kívüliek éhes, kicsiny, de számunkra mégis elérhetetlen vágyakozásaiknak.

A *Pihenő vasöntők* komor, markáns arcú proletárjai várják a munkába állás pillanatát. Arcuk nem árul el valami földöntúli örömet, hogy ismét viszontlátják a munka költők által annyiszor megénekelt csannokát.

Részlet a *Jatagan malából* című festménye tipikus külvárosi utcarészlet. Bizzar, mint valami jelenés a dr. Kaligári filmből. Ebben a képben benne van a keresztmetszete az egész *Jatagan malának*.

Szimmetriaérzékét bizonyítja, a *Látkép a pancsevói hídról*, akttanulmányai pedig páratlan formaérzékéről és kivételes rajzkészségről tesznek tanúságot. Buli Hugó, az ismert beográdi műgyűjtő portréja díszére válna bármely képgyűjteménynek.

A föld népének életéből vett képei kiválóan adják vissza a tempót, nyugodt, dolgozó életük folyását. Különösen szép a *Palicsi krumpliszedő asszonyok*.

A többi negyven kép mindegyike megérdemelné a külön méltatást...

Reggeli Újság
1932. XII. 25.

LEFKOVICS Ernő

BALÁZS ÁRPÁD

(Két színes monotípiá.) A dráma befejeződött. Krisztus kiszenvedett. A nap elborult, a föld megindult, szörnyű fájdalom, döbbenetes rémület lett úrrá a Golgotán. A borzalmas végzet, ideget végsőkig feszítő sikolyától minden megremeg és kínok kínjával telik meg a levegő. Véres vajúdat, értelmet meghaladó misztérium történést érzékelteti a kép. Szemlélésünk első pillanataiban az ideges vibrálás, a villamos szikrákkal telített levegő, ami erről a színes kartonlapról felcsap, egész tömegek mozgásának látszatát kelti, holott

a képen mindössze hat alak látható. A felfeszített üdvözítő a két latorral és a fájdalmas Szűzanya két kísérő asszonnyal.

Balázs rajztudása, formakészsége a kritika határán kívül van, alakjai mégis elrajzoltak. De éppen ebben a bátor szabálymegvetésben van kifejező hatalma. Ilyen merész csak a biztos kezű rajzoló, főlényes szabályismerő lehet. Balázst az akadémiás keretek áthágására tárgyának mélyből fakadó átélése löki. Érzékeltetnie kell a nagy drámát, de az örökölt keretek szűkek, a szabályok törpék, a tárgy hatalmas. És a művészt elragadja a nagy gondolat, az átélés iszonyú ereje és szétfeszítetteti kis törvényt, és új formát teremtet vele. A képen szokatlanul az Istenanya a főalak, és benne csúcsosodik ki a dráma. Teste túlzottan hátrafelé hajlik, keze minden természeti törvény ellenére megnyúlik: az egész alak döbrentő rémület. Az érzékeltetésnek ezt az intenzivitasát sík lapon, előírt formákkal lehetetlen kifejezni.

A második képen nyugalmasabb a levegő. Mélységes szomorúság ömlik el. Tompa fájdalom lett úrrá. Itt-ott még fojtogató hangok törnek ki. Krisztust levették a keresztről, és az asszonyok ráborulnak. Az ég tisztulóban, és a csupasznak látszó keresztek mint nagy, szörnyűséges, néma jelek merednek az égre. Krisztus nincs ott, már csak az ember teste fekszik az asszonyok előtt. A lélek elköltözött.

Balázs a legnehezebb tárgyat választotta, amikor e két kartont megalkotta. Ezen a területen újat mondani nehéz, mert kétezer év mindenrendű alkotó szellemének ez a gondolat hevítette agyát. Mégis újszerűségükkel, hatalmas szerelésükkel biztos ígéret, hogy Balázs megalkotja azt a remekművet, amit ezekben már nemcsak ígér, hanem teljes erővel bizonyít is. A kartonok kompozíciója nagyon jó, a mozgás érzékeltetése eleven, széles ecsetkezelésével dekoratív hatásokat ér el, ami szerencsésen olvad egybe a misztikus elemekkel. Minden készen van, most e képek nagy vásznait kérjük!

Beográdi utcarészlet (olajfestmény). Balázs egyik fő erőssége a mozgás érzékeltetése. Ennek kifejezésére mi sem alkalmasabb, mint az utca megfestése. Elöl kövező munkások, a homokkal érkező szekér éppen keresztben áll az utcán. A kocsi a lovakkal bajlódik, szinte hallod hó-hó kiáltását. Háttér a város utcakeresztződése, régi, alacsony, török kalibákkal és felszökkenő, emeletes palotákkal. Mindenféle nyüzsgő járókelők. Mozog, lüktet a város. Érezni a munka ritmusát. Balázs az élet folyamát, a futuristák merészségével érzékelteti, anélkül, hogy ezzel az iránnyal bármilyen közössége volna. Borongós, ősi nap, szürke az ég, de Balázs a sárga színhangulatok szerelmese, és ennek kihangsúlyozása eleve teszi nagyon sok más festményét is.

Szentendre (olajfestmény). Balázs egyik legkiválóbb alkotása. A falu főtere. Napsütés. Házak összevisszaságban. Templomtornyok. Szivattyús kút két alakkal. Néhány zöldellő fa. Nehéz a toll szerepe, amikor égő színeket, nyárdélutánj napsütést és mégis drámai feszültséget — amit e kép kifejez — kell leírnia. Balázs festménye nem az ismert, nyári, falusi idill, a fény és árny játéka a fehér falon, ami előtt piros mályvák virítanak, és zöldellő fák kereteznek. Nem. A hangulat feszült, pedig a képen nincs semmi elbeszélés. Ez a drámai erő Balázs festési technikájában van. E képen, amit festői rendszerekbe beskatulázni nem lehet, két iskolairány találkozik, és Balázs egyéni felfogásában tükröződik. Az expresszionizmus és a kubizmus. Az egyik a vibráló levegő színeképését, a másik a testek terpeszkedő súlyát érzékelteti. De ezek megrögzítése után Balázs felülkerekedik és képen sárga tónusával drámai drapériát von felhőkbe a falu fölé. E kép előtt nem tudok a grecói hangulattól szabadulni. Formáit leegyszerűsíti, és ezzel Henri Rousseau primitívességére emlékeztet. Ezeknek az elemeknek együttese adja a drámai hatást és Balázs festőgyéniségét.

Ady Endre költeményeinek illusztrációi (tíz vízfestmény). Balázs Árpádot ezekben az akvarellekben új oldaláról ismerjük meg, habár az eddig mondottak maradéktalanul itt is fellelhetők. Ezekben a képeken az elrajzolás szabad-

Vasárnap, 1929

ságát teljes mértékben használja ki és spirituális végletekig fejleszti. Fantáziájának szabad csapongása a látomások és hallucinációk birodalmába kergeti. Ady költeményeinek átélése inspirálta ezekre a munkákra, de éppen csak ennyi köze van képeinek Adyhoz. Általánosságban nagy egyéniségek irodalmi műveit a képzőművészetek formanyelvére fordítani sehol és sohasem sikerült.

És minél erősebb az átültetésre vállalkozó egyén, annál kevésbé fedi illusztrációja tárgyának felfogását és modorát. Mint ahogyan nincsen két egyforma falevél, úgy nincs két egyforma művészi egyéniség sem. Dorétól Bayrosig senkinek sem sikerült Dantét danteian illusztrálni, műveik mégis halhatatlanok. (Doré, a klasszikus illusztráló La Fontaine-t, Ariostót, Miltont, Balzacot egyforma rajztechnikai felfogással és egy modorban alkotta meg. E megállapítás alól csodálatos kivétel Arany János és Zichy Mihály, a két nagy klasszikus: költő és illusztrátor szerencsés találkozása.) De ez a szabállyá vált igazság Balázs Ady-illusztrációjának értékéből semmit sem von le. Az eddigi Ady-illusztrációk között az első helyet foglalják el. Minden kartonja lelki élményből fakad, látomássá változik, és képein objektív valósággá válik. Egy-szóval: víziók, amelyek fantasztikus formákat diktálnak. Érezzük, hogy itt a festő médium, és alkotásai művészi transzban készülnek. De másképp nem is lehet, mert az iskolák és irányok nyújtotta racionális lehetőségeket a pattanásig feszítő képzelet túlszárnyalja.

Csak két kartont próbálok leírni, de semmi esetre sem tudom eléggé érzékelteni. „Halál a síneken”. Sötét tónus. Rettentő nagy vaskerek. Hosszú, természet nem szülte ember, elnyúlt végtagokkal. Géprészek zűrzavara. Messzire ívelő sínek. Száguldó szörnyeteg, világító vasbagoly-vonat és szörnyűséges kavarodás. „A halál lovai”. Rejtelmes, feketébe boruló kékes-zöld tónus. Emeletes házak torlódnak. Végtelenségbe vezető, nagy lépcső alján két iszonyú nagy égő gyertya. Valami fehér folyam ömlik a kép közepén, és felülről, a fehér sávon rémült, fantasztikus, nyurga lovak és tébolyult, megnyúlt, fekete férfiak törnek elő.

Balázs Árpád víziós elképzeléseivel közelebb áll Szirmai Károlyhoz, mint Ady Endréhez. Hiszem, hogy Balázs ezt felismeri, és néhány Szirmai-novella keltette átlésével fog megajándékozni.

Balázs Árpád festőművészi minősítése nem egyszerű feladat. Minden klasszikus irányt megtagad. De munkái tiltakoznak minden izmus ráhúzása ellen. Újak, korszerűek, sőt úttörők. A modern irányok iskoláinak minden nagyobb vívmányát és megállapítását egyéniségének kohójában oldja fel és alkalmazza. Nem természetmásoló. Ellenkezőleg. A spiritualizmus felé hajlik, ami még egyszerű tájképeiben is kifejezésre jut drámaisága által. Nem elbeszélő, még akkor sem, ha adott témát illusztrál. Érzékeltető ereje a festés technikájában van. Nagyvonalú rajzoló, részleteket alárendelő, széles ecsetkezelésű, jó komponista, néhol egészen a dekoratív hatásokig.

Balázs Árpádot már elismerték, és sikerei vannak, Korántsem annyi, amennyit érdemelne. Egyike a legkiválóbb magyar kisebbségi értékeinknek. Nem megalkuvó, komoly művész. Élete szörnyen küzdelmes. De csoda-e? Itt él nálunk, Bácskában.

Kalangya

1934. 10. sz.

KENDE Ferenc

MEGNYÍLT PETAR LUBARDA ÉS BALÁZS G. ÁRPÁD KIÁLLÍTÁSA A MŰVÉSZETI PAVILONBAN

(...) A Művészeti Pavilon kistermében délben megnyílt Balázs G. Árpád úr kiállítása. A közönség a nagyteremből fáradt át ebbe a másikba, és szinte teljes egészében megtöltötte.

Művészünket és munkásságát Todor Manojlović úr mutatta be a közönségnek. Balázs úrról mint élvonalbeli festőről beszélt, aki már mintegy tíz évvel ezelőtt, elsősorban azzal hívta föl magára a figyelmet, hogy témáit a való életben keresi és leli meg, s mindazt, amit fest, mélyen átéli.

— Újkori művészetünkbe elsőnek hozta be a munkás-, a napszámos-, a favágótémát. S ezzel a témaválasztással nemcsak karriert csinált magának, hanem irányt is szabott vele művészetünkben, jelszava, fedőneve egy mozgalomnak.

Megnyitó beszédének végén Manojlović úr Balázs G. úr festészetének technikájáról beszélt, amelyben művésznünk, a szónokló szerint, a virtuozitás határára ért. Különösen grafikai munkái, s ezen belül színes grafikai lapjai kiválóak.

— Végül, Balázs G. Árpád a monotípiá legfőbb képviselője képzőművészetünkben — mondta Manojlović úr.

Politika
1937. II. 1.